

vidno karakteristiko nežnega in bolnega človeka in njegovega Ojdipovega kompleksa. Prijetno nas je presenetila Helena Erjavčeva kot sobarica Cathleen. Njen prizor pijanosti je bil odlično odigran in v tej vlogi je Helena Erjavčeva pokazala vso svojo sposobnost bistrega opazovanja in ostrega karakteriziranja človeških likov.

Scensko podobo si je zamislil Sveta Jovanović simbolično, z visokimi, vislicam podobnimi tramovi, ki so podpirali strop Tyronovega stanovanja in delali vtis zbombardirane in za silo podprte hiše. V besedilu piše: »razmajana podeželska vila«, kar meri očitno na Tyronovo irsko skopost, ne pa na njegovo revščino, saj je mož premožen špekulant z zemljišči. Ti oporniki in podporniki, ki so razbijali scenski prostor, ga delali nepreglednega, so hoteli očitno povedati nekaj drugega — da je morala te družine trhla in razmajana in je to treba tudi optično pokazati. Toda v tej O'Neillovi drami ni prav nič simbolizma in za zatohlo moralno vzdušje je preskrbel avtor sam s svojo besedo in to zelo izdatno.

Vladimir Kralj

WILLIAM SHAKESPEARE. UKROČENA TRMOGLAVKA

Jedro te Shakespearove zgodnje komedije,* njen zunanji direndaj kakor tudi njena moralna vsebina je zakonska zdraha Petruccia in Katice, vse drugo okoli nje je običajen okras renesančne komedije, ki s svojimi vzporednimi, dopolnilnimi in kontrastnimi ljubezenskimi pari stopnjuje teatralnost osrednje zgodbe. Vendar je v tej komediji neki tuji, neshakespeareški element, obsežen v stranskem komičnem osebju, očitno posnetem po italijanski commedia dell'arte, ki je pri Shakespearu praviloma ne nahajamo. Prav ta okolnost je spravljala nekatere razlagalce Shakespeara v dvom, ali je to burkasto komedijo v celoti pripisovati Shakespearu oziroma ali je sploh Shakespearova, dvom, ki ga pa ne spodbija samo natisk tega dela v folio izdaji iz leta 1623, marveč tudi še neko drugo, skoraj bolj prepričevalno dejstvo, da je v tej zgodnji komediji opaziti očiten napredek Shakespearove karakterne umetnosti. Petruccio in Katice sta Shakespearova prva samostojna in svojska karakterna lika, delujoča iz svoje žive in bujne narave, ne pa kakor osebe antične pa tudi renesančne komedije govoreča po konvenciji svojih tipiziranih mask. Petrucciov naslednik pri Shakespearu je prešerni in podjetni princ Hinko v Henriku IV. in v višji, duhovni legi Benedikt v Mnogo hrupa za nič, naslednica jezične, srborite Katice pa je Beatrice v istem delu.

Razlagalce Shakespeara je v tej komediji mučil še neki drug problem, vprašanje, ali je osrednji motiv Ukročene trmoglavke — zakonska zdraha Petruccia in Katice — bolj ali manj zvesta podoba elizabetinske zakonske morale in ali je jemati Katičino pridigo o zakonski poslušnosti na koncu igre za Shakespearovo osebno mnenje o zakonu. To vprašanje se ne tiče samo gledališkega zgodovinarja, marveč nemara še bolj režiserja, saj je od tega vprašanja odvisen celotni igralski stil te komedije.

* Režija in scena: inž. arh. Viktor Molka. Uprizoritev ljubljanske Drame.

Tolmačiti Petrucciove zakonske zdrahe in njen zaključek kot zakonsko moralo elizabetinske dobe pa pomeni, imeti Shakespearovo komedijo za težno komedijo o zakonski morali, kakršna naj bi bila. Toda teza o zakonu, o nravnem položaju žene do moža je bila elizabetinski dobi popolnoma tuja in tuja tudi Shakespearu samemu. V elizabetinski še vseskoz patriarhalni družbi ni bila brezpogojna poslušnost žene možu *družbena*, marveč docela *naravna* zahteva, enako kakor v antiki, kjer je izpričana v rimskem pravu, in kakor v gotiki, ki se je ravnala po biblijski zakonski morali. Pridiga ukročene Katicę na koncu igre je samo pesniški izraz nekega samoumevnega prepričanja in Petruccio ni odvetnik moških zakonskih pravic niti ni Katičina končna pridiga odpoved ženskemu dostojanstvu.

Shakespeare ni pisal teznih komedij tudi iz zelo preprostega vzroka, ker si svojih dramskih fabul ni nikoli sam izmišljal, marveč jih je prevzemal po že obstoječih gledaliških ali drugih literarnih predlogah, v našem primeru — okvirni motiv in glavni motiv po neki Ukročeni trmoglavki iz leta 1594. stranske motive po Gascognovih Preoblečenih ljubimcih — »The supposes« prirejenih po Ariostovih »Suppositi«. Ako je okvirni motiv, zgodba pijanega kotličkarja, zelo star, nahajamo ga že v Tusculanes in Tisoč in eni noči, ni nič manj star osrednji motiv, zgodba o ženi s hudo krvjo, ki ji mož s palico iztepa trmoglavost; ta motiv nahajamo že v zgodnji gotiki in preko nje v pripovedkah poznega rimskega cesarstva. Shakespeareov interes in njegova darovitost je v oblikovanju karakternih likov, prevzetih že iz obstoječih fabul, ne pa v izmišljanju fabul. In tako je bila Shakespearu kot igralcu in dramatiku zgodba o uspešnemu krotanju uporne zakonske žene predvsem burkasta rokoborba dveh neugnanih narav, čisto angleška športna zadeva, zelo primerna za ne preveč rahločutni del njegovega občinstva.

Ta na zunaj precej brutalni dvoboj podjetnega samca in divje praskajoče, lepe mačke pa je Shakespeare sam omilil z raznimi značajskimi potezami, ki jih je opazilo tudi Shakespearovo manj robato občinstvo. Očitno je, da je Petruccio surov samo v besedah, ne pa v dejanju in mišljenju, in enako je očitno, da je Shakespearov Petruccio vzljubil lepo trmoglavko že v prvem trenutku in da je vsa njegova namerna in domiselna robata dresura ljubezenska igra v groteskno komični podobi. Enako je jasno, da se res hudobna žena s Petrucciovimi krotiteljskimi sredstvi ne bi dala nikoli pridobiti, pač pa se more še tako kljubovalno žensko srce ukloniti krepkemu možu, ki si ga je pozelelo od prvega trenutka. Zato sta po vsej verjetnosti morala Petruccia in Katico igrati pri Shakespearu dva očarljivo lepa igralca, dečka, skratka dva igralca z velikim osebnim čarom.

Ukročena trmoglavka v režiji in inscenaciji Viktorja Molke je gotovo ena najbolj uspelih uprizoritev letošnje sezone in pomeni gotovo umetniški napredek, če jo primerjamo z zadnjo uprizoritvijo SNG med obema vojnama.

Režiser je postavil na oder tudi okvirno zgodbo, ki je tudi drugod na večjih odrih po navadi ne igrajo. Ideja te nezaključene okvirne zgodbe je igra videza in resničnosti, ki se nekako ujema z igro videza in resničnosti v prikazani zakonski zdrahi — vsa na videz sovražna igra obeh zaljubljenecv je dejansko prikrita ljubezen. Vendar ima ta okvirna zgodba svoje odrske pomanjkljivosti. Navzočnost kotličkarja in njegove družbe na odru, ki z nemo igro spremljajo potek dejanja v komediji, moti občinstvo pri gledanju in poslušanju glavnega dejanja. Tudi za Shakespeara velja splošno dramaturško

pravilo: kar ni dejansko zapleteno v glavni motiv dejanja, je na odru odveč in s tem škodljivo.

Velika prednost letošnje uprizoritve pred ono pred leti je predvsem v čaru mladostnih igralcev, kajti ta ljubezenska igra v komično groteskni podobi je vendarle igra mladih ljudi, napisana od Shakespeara za njegove mladosti. Druga odlika te uprizoritve je tam, kjer najdejo literarni zgodovinarji madež na tej komediji, namreč na prizorih *commedie dell'arte* v burkasti igri služabnikov, ki so jo igrali Branko Miklavc (Biondello), Polde Bibič (Curtis), Drago Makuc (Grumio) in Aleksander Valič (šolmašter) z vso teatralno sproščenostjo stare italijanske komedije.

Petruccia je igral z velikim občutkom za burkasto igro ljubezni in z velikim osebnim čarom Boris Kralj. Vika Grilova je upodobila bolj Katičino na videz neukrotljivo trmo kot drugo stran njenega značaja, njeno zatajevano žensko ljubezen in njeno ljubezensko uročenost od moško podjetnega snubca.

Katičino sestro Bianco je igrala Majda Potokarjeva, Gremija Maks Furijan, Baptista France Presetnik, Vicentija Janez Cesar, Hortensija Janez Rohaček, Tranija Andrej Kurent, Lucentija Danilo Benedičič, vdovo Helena Erjavčeva, krojača Anton Homar, lepoticarja Rudi Kosmač, Natanijela Lojze Rozman, Filipa Marijan Benedičič, Jožeta Vinko Podgoršek, Miklavža Branko Starič, Baptistovega služabnika Albert Raner, in v okvirni zgodbi: kotličkarja z res masivnim humorjem Jure Souček, kneza Jože Zupan, krčmarico Mileva Kačičeva, paža Dušan Škedl, prvega igralca France Presetnik, prvega lovca Stane Česnik, drugega lovca Rudi Kosmač, prvega slugo Lojze Rozman, drugega slugo Polde Bibič, tretjega slugo Vinko Podgoršek.

Vladimir Kralj

JEAN PAUL SARTRE IN CHRISTOPHER FRY V »GLEDALIŠČU AD HOC«

Ljubljanska gledališka dejavnost, omejena na dve, po prostornini majhni poklicni gledališči, se je na pobudo mladih gledaliških delavcev zadnji čas razširila z nastopi na tako imenovanih eksperimentalnih odrih. »Gledališču v krogu«, ki ga je pred dvema letoma ustanovila Balbina Baranovičeva, je letos sledilo »Gledališče ad hoc«, ki ga vodi igralka Draga Ahačičeva z ad hoc izbrano gledališko družino.

Prvi nastop omenjenega gledališča nas je prijetno presenetil predvsem z zelo posrečenim izborom, z Zaprtimi vrati in Feniksom preveč, z deloma dveh klasikov nove eksperimentalne dramatike J. P. Sartra in Christophera Frya, uprizorjenima na isti večer. Ta izbor je hkrati drzen in bistroumen ter bi bil lahko v čast tudi režiserju svetovnega slovesa, saj se v obeh delih obravnava taista tema — ljubezenska sla in človek — in vendar iz dveh docela različnih življenjskih vidikov in v dveh docela različnih stilnih podobah: pri Sartru (Zaprta vrata) v depresivni podobi družbene zakonitosti, pri Fryu (Feniks preveč) v sproščeni viziji prirodne zakonitosti. In hkrati gre pri teh dveh odrskih inačicah taiste teme za moderniziran odsev dveh klasičnih vrst svetovnega gledališča, dveh različnih in hkrati dopolnilnih načinov slikanja